ANNA

ASSZONYSORS A XX. SZÁZADBAN

Haáz Rezső Múzeum
Székelyudvarhely

2015

Az *Anna – Asszonysors a XX. században* című kiállítást
rendezték és a katalógust összeállították:

Baróti Hunor – képzőművész/látványtervező
dr. Kinda István – néprajzos/muzeológus
dr. Kolumbán Zsuzsánna – történész/muzeológus
dr. Miklós Zoltán – néprajzos/múzeumvezető
dr. Salló Szilárd – néprajzos/tudományos szaktanácsadó
dr. Szőcs Levente – néprajzos/ muzeológus
dr. Vajda András – néprajzos/tudományos kutató

A kiadvány megjelenését támogatta: Székelyudvarhely Megyei Jogú Város Önkormányzata

Szerkesztette:
Szőcs Levente
Szöveg:
Kinda István, Szőcs Levente, Vajda András
Fotók:
Bortnyik György, Dimény Attila, Zepeczaner Zsolt

Felelős kiadó:
Miklós Zoltán

© A szerzők
© Haáz Rezső Múzeum
ISBN 978-606-8445-10-6

Borítóterv: Idea Plus, Kolozsvár
Nyomdai kivitelezés: F&F International, Gyergyószentmiklós

BEVEZETŐ

Hány életünk van nekünk, halandóknak? Vagy inkább: hány életünk lehetne? És hány életet tudnánk elmesélni, mikor saját létezésünkre, életutunkra visszaemlékszünk? Végül, hányféle életet mesélhetnek el rólunk azok, akik ránk emlékeznek?

Ne válaszokat keressenek a tárlaton, hanem ehhez hasonló kérdéseket. Olyan kérdéseket, melyekkel sorsfordulók útvesztőiben szokás találkozni. Döntést megelőző kérdéseket: merre menjek, hova tovább, mi lesz velem? Továbbá döntést követő kérdéseket: merre mentem, miért ezt választottam, mi lett belőlem? Miért vagyok az, ami vagyok, és miért történt mindez velem?

Kiállításunk nem válaszokat kínál, hanem kérdésekre ösztönöz. Talán néprajzi szempontból kicsit szokatlan nézőpont ez. Miközben – mint a tudomány képviselőitől, mint a népi kultúra kutatóitól – válaszokat várnak tőlünk, tényeket, valós adatokat, összefüggéseket, helytálló elemzéseket, mi magunk is megküzdünk döntéseink előtti kérdésekkel; döntéseink, hogy miről mit mondunk, mit hogyan elemzünk, újabb kérdések és újabb döntések útvesztőin keresztül visznek tovább a megismerés útján, aminek sohasem lesz vége. Bátorságot vettünk ezúttal ahhoz, hogy játszszunk mindazzal, amit a világról, az emberi sorsról szakmai, illetőleg személyes tapasztalataink során idáig tudni vélünk.

Választhattunk volna konkrét személyt, akinek életútját bemutatjuk, a lehető legvalószerűbben, leghitelesebben. Most nem ezt tettük, hanem olyat alkottunk, amilyet amúgy nem szoktunk. Megalkottunk egy fiktív személyt, Annát, aki sohasem élt. Úgy akartuk megalkotni, hogy Önök végül elmondhassák: bár Anna sosem élt, de akár élhetett is volna. Hiszen vannak Anna általunk elképzelt két lehetséges életsíkján sokak által ismert, tapasztalt vonatkozások. Mondjuk úgy, sok valós életútból csipegettünk, de nem vontunk átlagot. Nem ez volt a célunk.

Néprajzi tárgyakat helyeztünk el különböző helyszínek berendezéseként. Képzeljenek el bennünket, amikor néprajzi kutatásaink során bemegyünk egy általunk ismeretlen, már nem létező család hajlékába. Szétnézünk a bútorok, textíliák, személyes tárgyak, fotográfiák között, és kavarognak a kérdések bennünk: ki volt, aki itt élt, hogyan élt, mivel foglalkozott, mi foglalkoztatta? Nem esnénk kétségbe, ha esetleg rájönnének, ez a kiállítás nem Annáról szól, hanem rólunk. Mi több, végtelenül örülnénk, ha így lenne, hiszen pontosan ezt szerettük volna elérni. Nem megvezetni akarjuk Önöket, hanem magunkkal vinni oda, ahová mi járunk: a saját kérdéseink bűvkörébe.

ASSZONYSORS, ASSZONYSZEREP ÉS MÚZEUMI REPREZENTÁCIÓ

A kiállítás célja nem kevesebb, mint a XX. századi székelyföldi hagyományos paraszti kultúrát, annak tárgyi világát, valamint a helyi társadalom működését egy – erdélyi viszonylatban előzmény nélküli – sajátos perspektívából, egy női életút felől szemlélve próbálja meg a néprajzi muzeológia eszköztárát segítségül hívva, valamint a modern technika adta lehetőségeket is felhasználva bemutatni.

1. A hagyományos asszonyszerepek kutatása a magyar néprajzi szakirodalomban

A női életútmodellek és szerepek kutatására a magyar néprajztudományban inkább csak szórványosan került sor. Mérföldkőnek Kiss Lajos *A szegény asszony élete* című, 1943-ban napvilágot látott munkája számít, mely a különböző női munkásszerepeknek és azok napirendjének monografikus feldolgozását adja (Kiss 1943). Morvai Judit a nőknek a hagyományos nagycsaládon belül betöltött szerepeit (a gyermekkortól az időskorig) veszi számba (Morvay 1965). Bertalan Ágnes a bihari lányok és asszonyok életterét, tennivalóit, táplálkozási és tisztálkodási szokásait, szerelmi életét, erkölcseit elemzi (Bertalan 1963), Zakariás Erzsébet pedig az erdővidéki hagyományos asszonyélet monografikus elemzését nyújtja (Zakariás 2000).

Tátrai Zsuzsanna egyik kötetében a leányéletet elemzi. Kötetében kitér a lányok korcsoportjainak bemutatására, a nagylánnyá válás velejáróira, az udvarlás és a férjhezmenetel idejére, a lánynak a faluközösségben és a családban betöltött szerepének elemzésére, a leányjátékok, a leánymunkák és az ünnepi szokások, valamint az ezekhez kapcsolódó praktikák és költészet bemutatására is (Tátrai 1988). Örszigethy Erzsébet azt elemzi, hogy a szocializmus éveiben, a férfiak városi munkába állásának következtében hogyan alakult át a falusi asszonyok munkaszerkezete, s hárultak rájuk a korábban férfimunkáknak számító háztáji és mezei feladatok (Örszigethy 1986).

2. A személyes női életsorsok néprajzi vizsgálata

Az egyedi női életsorsok iránt a néprajztudomány, azon belül is elsősorban a folklorisztika érdeklődése a XX. század második felében élénkült meg. 1974-ben jelent meg a Gondolat Könyvkiadónál Hoppál Mihály, Küllős Imola és Manga János gondozásában *Emlékül hagyom az unokáknak, dédunokáknak, lássák, hogyan éltünk, s hogy az ő életük szebb legyen egyszer… Önéletírások* címmel az a népi önéletírásokat tartalmazó válogatás, melyben két női élettörténeti elbeszélés is szerepelt: *Emlékeim* címmel Berényi Andrásné (szerkesztette Hoppál Mihály), valamint Életrajzom címmel Vankó Imréné Dudás Juli (szerkesztette Küllős Imola) önéletrajza. A következő évben pedig – ugyancsak a Gondolat Könyvkiadónál Hoppál Mihály gondozásában önálló kötetben jelent meg Berényi Andrásné önéletírása *Nagy Rozália a nevem* címmel. Erdélyben mérföldkőnek számít a Nagy Olga gondozásában, a Kriterion Könyvkiadónál megjelent Győri Klára *Kiszáradt az én örömem zöld fája* című önéletrajzi könyve. A kötet nemcsak a néprajzkutatók és irodalomtörténészek körében váltott ki heves érzelmeket, hanem a szerző szülőfalujában,

Széken is. Az adott korszakban ugyanis idegenként hatott egy parasztasszony ilyen őszinte kitárulkozása (lásd Keszeg 2001: 135–148.). A kötet azonban valóságos lavinát indított el, melynek következtében egymás után láttak napvilágot a paraszti környezetből származó nők hosszabb-rövidebb vallomásai. 1979-ben a Salamon Anikó gondozta gyűjteményes kötetben (*Így teltek hónapok, évek… Öt önéletrajz*) a csernakeresztúri Dávidné Csobot Borbála és a kelementelki Botos Amália önéletrajzi vallomását tette közzé. Pillich László és Vetési László pedig *Leírtam életem. Népi önéletírások* (1987) címmel megjelentetett 12 önéletírást tartalmazó könyve szintén közölt egy női önéletírást is. A szintén széki származású Kocsis Rózsi vallomásai Megszépült szegénység címmel 1988-ban látott nyomdafestéket. Ugyancsak ebben az évben jelent meg Nagy Olga *Asszonyok könyve* című munkája, mely a parasztasszonyok életéről szóló, interjúhelyzetben keletkezett történeteket tartalmazott.

A folklorisztika érdeklődése a női életsorsok iránt a rendszerváltást követő években sem lankadt. 1994-ben Keszeg Vilmos gondozásában jelent meg Zsigmond Erzsébet önéletírása *Sirató, életem panaszos könyve* címmel. 1997-ben Nagy Olga gondozásában György Zsuzsa önéletrajza *Egy küzdelmes élet. Egy parasztasszony vallomása*, illetve Kocsis Rozsi újabb vallomása *Remények és kétségek között* címmel. 2000-ben Kocsis Rozsi újabb vallomása látott napvilágot Nyitott könyv a lelkem. Egy anya vallomása címmel. 2001-ben pedig Keszeg Vilmos szerkesztésében Diószegi Anna *Életem története. Emlékek a kolozsvári Hóstátról* című könyve jelent meg. Páczkán Éva *Kopasz föld* (2002) címmel egy interjúhelyzetben készült női élettörténetet

tett közzé és végezte el mentalitás- és szövegvizsgálatát. 2008-ban a kalotaszegi (Magyarvista) András Erzsi Erdei önéletrajzi vonatkozású írásaiból Ambrus Judit szerkesztett kötetet *Kedvemre való, hogy meséljek* címmel, 2012-ben pedig Ozsváth Imola a mezőköbölkúti Nagy Julianna önéletírását és egyéb írásait címmel tette közzé. Mindkét esetben a forrásanyagot egy-egy hosszabb lélegzetű tanulmány kíséri, mely az életpálya sorsfordulóit és fordulópontjait, valamint az írásnak a személy életében betöltött szerepét részletes elemzés alá veti.

A szövegkiadás mellett, ezzel párhuzamosan az élettörténetek feldolgozására és a női életsorsok értelmezésére is sor került. Nagy Ilona és Verebélyi Kincső egy-egy tanulmányban azt vizsgálta, hogy a női önéletírásokban milyen közös vonások, milyen életvezetési stratégiák és mentalitások fedezhetők fel. Elemzéseik azt mutatják, hogy a női önéletrajzok leginkább szenvedéstörténetek, melyek egy sor sikertelen kitörési kísérletet tesznek láthatóvá (Nagy 1982: 8–10.; Verebélyi 2000: 134–163.). Nagy Anna a többnyire paraszti származású városi házicseléd-társadalom felépítését, feladatkörét, közösségi megítélését és életútjának alakulását elemzi 13 élettörténet alapján (Nagy 1999: 121–139.). Ozsváth Imola egy halmágyi naiv festő (Ozsváth 2015: 31–118.), Demeter Annamária egy csíkborzsovai szövőnő (Demeter 2005: 209–253.) élettörténetét rögzítette és elemezte, Szőcs Levente pedig egy gyergyócsomafalvi asszony élettörténetének elemzését végezte el (Szőcs 2010: 669–679.).

Keszeg Vilmos önálló kötetben elemezte egy mezőségi (Detrehemtelep) asszony levelezését (Keszeg 1996), elvégezte egy mészkői asszony teljes irattárának felmérését és megvizsgálta az

iratoknak az életút fordulópontjain betöltött szerepét (Keszeg 1998: 589–628.), egy másik tanulmányban pedig azt elemezte, hogy az írás milyen szerepet tölt be egy krizbai asszony életében (Keszeg 2005: 583–663.).

3. Életutak a múzeumban

A magyar muzeológia egy-egy személy életútjának bemutatására ritkán vállalkozott. Elsősorban egy-egy neves személyiség emlékének szentelt emlékszoba vagy emlékház kiállításai tekinthetők egyfajta olyan kísérleteknek, melyek – elsősorban személyes dokumentumok és tárgyak segítségével – megpróbálnak egy-egy életpályát többé-kevésbé részletesen rekonstruálni. A téma sajátos megközelítését adja a Magyar Nemzeti Múzeumban 2007-ben *Németek Magyarországon, Magyarok Németországban – Európai életutak* címmel rendezett kiállítás, mely 22 különböző társadalmi rétegből származó személy élettörténetén keresztül mutatja be a két ország és a két kultúra találkozási pontjait a középkortól napjainkig. A kiállításban bemutatott életutak az egyedi sorsokon keresztül általános érvényű tanulságokkal szolgálnak (lásd Huszár 2007: 295–299.).

4. Anna üzenete

A kiállítás kísérlet jellegű, ahol a bemutatott női életút egyszerre célja és kerete a kiállításnak, egyszerre tematizál és kontextualizál. Egyrészt arra vállalkozik, hogy egy életút bemutatása mentén a székelyföldi parasztasszonyoknak a helyi társadalomban betöltött szerepének 20. századi változásait érintő kérdésekre irányítsa rá a figyelmet, másrészt azt próbálja érzékeltetni, hogy a néprajzi múzeumokban, néprajzi kiállításokon bemutatott tárgyegyüttesek primér használati kontextusukban egy-egy személyhez kötődnek, az egyén körül szerveződik a hagyományos tárgyak univerzuma.

A kiállítás nem egy konkrét személy életútjának bemutatására vállalkozik, de egy olyan életút-konstrukciót hoz létre, mely olyan tipikus, vagy éppen ellenkezőleg: sajátságos élethelyzetek sorozatából építkezik, hogy az így létrejött életút már annyira valóságos, hogy akár meg is történhetett volna. Annak ellenére, hogy a bemutatott életút több ponton is tartalmaz olyan mozzanatokat, melyek a hagyományos paraszttársadalomban normaszegésnek számítanak, nem tekinthető kivételesnek vagy különlegesnek, inkább csak – mint minden egyéné – sajátságosnak mondható (vö. Keszeg 2012: 197.). Az, hogy a kiállítás során az életút bemutatása egy adott ponton két szálra szakad, és két történet fut párhuzamosan, azt jelzi, hogy annak ellenére, hogy a hagyományos paraszttársadalom kitermel és mozgásban tart bizonyos számú életútmodellt, az emberélet sorsfordító pillanataiban, az egyént ért sorstragédiák valós enyhítésére/orvoslására a helyi társadalomban nincsenek kéznél intézményes megoldások. Az egyén nem rendelkezik valóban hatékony életpálya-építési kompetenciákkal.

IRODALOM

ANDRÁS Erzsi Erdei

2008 *Kedvemre való hogy meséljek*. Sajtó alá rendezte Ambrus Judit, Mentor Kiadó, Marosvásárhely

BERÉNYI Andrásné

1975 *Nagy Rozália a nevem*. Válogatta, szerkesztette és az utószót írta Hoppál Mihály, Gondolat Könyvkiadó, Budapest

BERTALAN Ágnes

1963 *Asszonyok, lányok Biharugrán*. A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 42–43. Szerkesztő Dankó Imre, Erkel Ferenc Múzeum, Gyula

DEMETER Annamária

2005 A kézimunka mind szép. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Specialisták. Életpályák és élettörténetek*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 209–253.

DIÓSZEGI Anna

2001 *Életem története. Emlékek a kolozsvári Hóstátról*. Szerkesztette Keszeg Vilmos, Erdélyi Gondolat Kiadó, Székelyudvarhely

GYÖRGY Zsuzsa

1997 *Egy küzdelmes élet. Egy parasztasszony vallomása*. Gondozta és a bevezetőt írta Nagy Olga, Erdélyi Gondolat, Székelyudvarhely

GYŐRI Klára

1975 *Kiszáradt az én örömem zöld fája. Emlékezés*. Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

HOPPÁL Mihály – KÜLLŐS Imola – MANGA János

1974 *„Emlékül hagyom az unokáknak, dédunokáknak, lássák, hogyan éltünk, s hogy az ő életük szebb legyen egyszer…” Önéletírások*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest

HUSZÁR Zoltán

2007 Németek Magyarországon – Magyarok Németországban. Európai életutak. Deutsche in Ungarn – Ungarn in Deutschland. Europäische Lebenswege (Ulm–Berlin–Budapest–Pécs). In: Ihász István – Pintér János (szerk.): *Történeti Muzeológiai Szemle. A Magyar Múzeumi Történész Társulat Évkönyve 7*. Budapest, 295–299.

KESZEG Vilmos

1996 *Kelt levelem… Egy mezőségi parasztasszony levelezése*. Debrecen

1998 Írott szövegek egy személy életterében. *Ethnographia*, XC. évf. 2. sz. 589–628.

2001 Az írás és a beszéd konfliktusa: egy írástudó asszony „pere”. *Néprajzi Látóhatár*, X. évf. 1–4. sz. 135–148.

2005 Az írás szerepe egy asszony életében. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Specialisták. Életpályák és élettörténetek*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 583–663.

2012 *Történetek és történetmondás Detrehemtelepen*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár

KISS Lajos

1943 *A szegény asszony élete*. Athenaeum, Budapest

KOCSIS Rozsi

1988 *Megszépült szegénység. Vallomás a gyermekkorról*. Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1997 *Remények és kétségek között*. Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely
2000 *Nyitott könyv a lelkem. Egy anya vallomása*. Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga, L' Harmattan Kiadó, Budapest
MORVAY Judit
1956 *Asszonyok a nagycsaládban*. Akadémiai Kiadó, Budapest
NAGY Anna
1999 Városi házicselédség Magyarországon a 20. század első felében, paraszti önéletírások alapján. In: Ambrus Vilmos et al. (szerk.): *Hálók. Egyetemi dolgozatok Szilágyi Miklós 60. születésnapja alkalmából*. ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszék, Budapest, 121–139.
NAGY Ilona
1982 Parasztasszonysorsok az önéletrajzírás tükrében. *Honismeret*, X. évf. 5. sz. 8–10.
NAGY Julianna
2012 *Miért nem lettem költő?* Sajtó alá rendezte Ozsváth Imola, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár
NAGY Olga
1988 *Asszonyok könyve. Népi elbeszélések*. Magvető, Budapest
OZSVÁTH Imola
2005 Egy naiv festő élettörténetének motívumai. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Specialisták. Életpályák és élettörténetek*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 31–118.
ÖRSZIGETHY Erzsébet
1986 *Asszonyok férfisorban*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest

PÁCZKÁN Éva
2002 *Kopasz föld. Mentalitás- és szövegvizsgálat egy élettörténet elemzésének alapján*. Az utószót írta Görög Hajnalka. Kriza Könyvek 13. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár
PILLICH László – VETÉSI László
1987 *Leírtam életem. Népi önéletírások*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
SALAMON Anikó
1979 *Így teltek hónapok, évek... Öt önéletrajz*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
SZŐCS Levente
2010 „Életrajzom a Színpadon". A gyergyócsomafalvi Köllő Teréz népi önéletrajzának értelmezése. *Acta Siculica 2010*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 669–679.
TÁTRAY Zsuzsanna
1988 *Leányélet*. Crea Print, Budapest
VEREBÉLYI Kincső
2000 A női önéletrajzok folklorisztikai vizsgálatának néhány tanulsága. In: Balázs Géza et al. (szerk.): *Folklorisztika 2000-ben. Tanulmányok Voigt Vilmos 60. Születésnapjára*. ELTE BTK, Budapest, 134–163.
ZAKARIÁS Erzsébet
2000 *Asszonyélet*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely
ZSIGMOND Erzsébet
1995 *Sirató. Életem panaszos könyve*. Szerkesztette és az utószót írta Keszeg Vilmos, Kriza Könyvek 1. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

Hogy is foghatnék neki elmondani...

...mi mindenen mentem keresztül, úgy, hogy az igazat mondjam, semmi hazugság ne legyen benne? Most már annyi az időm, mint a tenger – nekifogok s elmesélem. Ha eccer valaki megkapja ezt az írást, abból megtudja, hogy éltem le az életemet, me nem vót egyszerű; s ha tanul belőle, elkerülheti a sok bajt, amin átalmentem a 70 év alatt.

Már román világ volt, '20-ba, mikor megláttam a napvilágot, s a hegy alatt a katolikus templomba 2 hetüs koromba, Szent Anna napján meg is kereszteltek. Apámék jó gazdaemberek vótak, me keresztkomát nem kellett hívni, ajánlkoztak bőven. Anyám sovány, kicsi asszony; apám alig maradt meg a háborúba, de sebesülten, Isten tudja hogy, valahogy hazakeveredett, s osztán dógoztak eleget. A sok gyermekből ötön maradtunk meg anyámnak. Engem, a legkisebbet már inkább a nagyobbak neveltek, s ez biza meg is látszott. Iskolából csak az elemit jártam,

ahogy a nagyobbakot, engem is várt a sok tennivaló: kapálni, takarni, fonni-szőni kellett, s az állatokkal hét baj vót örökké. Sok mindenre nem is emlékszem, sze csak pár év vót a gyermekkorom. Arra igen, hogy az utca gyermekeivel sokat henteregtünk a házunk előtt a libalegelőn, a nyári csepergő után gyúrtuk a sarat a kapu előtt mezítláb – apám kiabált örökké: „Állj félre, Annus te, megtaposnak a lovak, te!" Bár megtapostak volna! Uram, bocsásd meg bűneinket!

Böskét s Mancit akkor már kísérgetni kezdték vót a legények, s már el-eljárogattak a fonóba; a szomszédba – a Szilágyi Feriék csűribe vót szervezve akkoriba a tánc, a legények hívták a felszegi cigány muzsikust, Pikót s a bandáját –, sok szép mulatság volt, s verekedés is elég. Osztán addig kívánkoztam, hogy mehessek, hogy apám csak elengedett. De örökké mondogatta anyám, hogy vigyázzak magamra s a híremre. De ha nem voltam eszemnél...

Tizenhét éves vótam, ’37-be, s egy ilyen mulatságba a legjobb táncos (amelyiknek többször kellett vóna csapjak a kezire), addig könyörgött, hogy csak elkísért hátra, a csűrkertbe… Mit csináltál, Anna? Megvert az Isten… de meg apám is a nadrágszíjával. Uram, bocsásd meg bűneinket!

Egy darabig a tejér se mertem elmenni, a falu a szájára vett, hogy „né, mit csinált Annuska”, „jól elrendezte magát”, „ezért nevelhették: tisztességbe, pont a legkisebbik hálálta meg…” S közbe reszkettem, anyámék is lesték a hasamot, nő-e már. Istenem, hová süllyedjek el? Csak el kell menjek Rebi ángyómhoz, azt pusmogták, még a városból is hozza járnak a fehércselédek. Hát az öregasszony titokba megsegített végül – igaz, majdnem beléhaltam, mert az kihajtotta belőlem az életet… Uram, bocsásd meg neki!

De a szégyen, az megmaradt. Akik eddig táncoltattak, most azok is elfordultak tőlem, de néztek a vénasszonyok – mintha ők különbek lettek vóna annak idejin… Anyám csendes lett, apám többet ivott, a testvéreim kevesebbet járogattak a szülői házhoz. Osztán a nagy búslakodás vége az lett, hogy apám farsang végén nagyot káromkodott, s azt mondta: né, itt a szomszéd faluba van egy vénlegény, ismeri a frontról, dolgos ember, csak megrokkant cseppet – menjek férjhez hozzá, minél hamarébb, annál jobb, s mindenki jól jár.

Hát te hogy jársz jól, Anna?

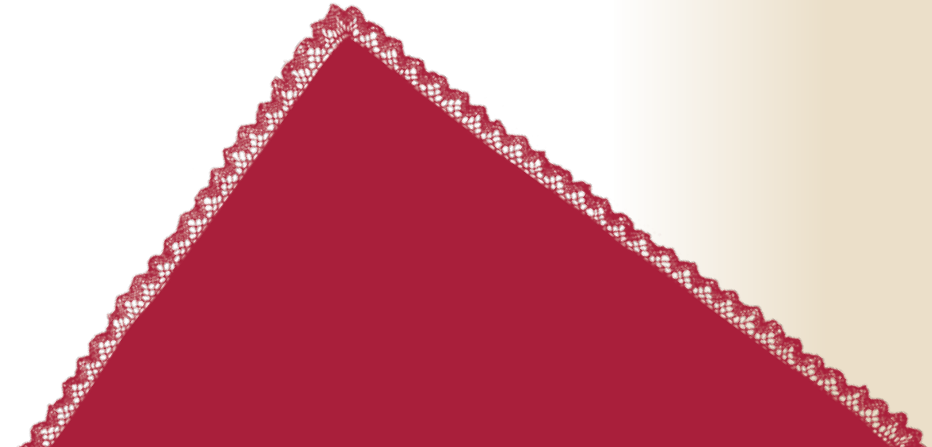

Hát én fogtam magamot, s...

...FÉRJHEZ MENTEM
ahhoz az emberhez, lesz, ami lesz.
Uram, bocsásd meg bűneinket!

Erőt vettem magamon, letöltöttem a templomi büntetést, s osztán a szomszéd faluba meghúztam magamot, fiatalon, egy idős ember oldalán, akit nem szerettem. Málnási Ferenc hozzám képest vénember vót, de nem ivott, nem vert; többet vót szomorú s hangtalan. Szívesen tettem-vettem a ház körül; s volt ló, ökör, majorság, gazdálkodtunk. Pár év alatt annyira gyarapodtunk, hogy bútorra is telt, s nekem egy szép ruhát csináltattunk a városi szabónál. Idővel még ejisze meg is szerettem egy kicsit, de gyermekről szó se lehetett...

...ELSZÖKTEM A VÁROSBA
szolgálni, egy zsidó gyáros családjához.
Uram, bocsásd meg bűneinket!

Weinberger Jakab elég rendes ember volt, ügyes felesége, két gyermeke – az egyik olyan magamforma korú leány, a másik 10 éves legényke.

Szobámba a priccsen kívül semmi se vót, de nem is kellett, csak a nyugalmat kerestem. Nekik bezzeg vót mindenük! Főzni, mosni, takarítani – e vót a munkám, s a sok drága holmit, az ezüst esszájt fényezni kellett. Megbecsültem magamot, s egy idő után Asszonyom varrni is tanított. Vasárnaponként kimenő volt, ilyenkor a korzón sétáltunk a szomszéd cselédlányokkal...

Pár év múlva az emberem ágynak esett, a világháború már ott érte. Igaz, abból sokat nem vettünk észre, egy ilyen eldugott faluba még a híre is későre ért el. Nehéz idők voltak, de helyt álltam. Az emberek már nem néztek olyan rossz szemmel, volt, aki segített is a nehézségbe. Tíz évig forgattam, viseltem a gondját a magatehetetlen betegnek, de a sorsomot szótlanul tűrtem. Közbe előbb apám, majd anyám is meghalt, a testvérek látni se akartak, úgyhogy ott számkivetett maradtam... Uram, bocsásd meg bűneinket!

Mikor az uram meghalt, nem vót mit kezdjek a gazdasággal. Testvére nem vót, a kicsi vagyonával nem törődött senki. De nemsokára minden kellett a kollektív gazdaságnak. Én nem ellenkeztem, odaadtam mindent, hadd vigyék. Jöttek is, leltározták s vittek el mindent, mintha maguknak vinnék. Felpakolták a gazdasági felszereléseket, a szekeret, a kalangyakarókot is; háziszőttes zsákokot kellett adni, vetőmagot is. Még a csűrt is kiseperték! Hát Uram, bocsásd meg bűneiket!

Mire minden kialakult, kitört a világháború, s egy nap megérkeztek a katonák. Az uraságot úgy elvitték, hogy soha többet nem láttam őköt, a házat kifosztották a helybéliek, s ami maradt, elvitték később az oroszok.

Azt hírelték, hogy új világ épül, a nép kezében a jövő. E tiszta igaz vót, me – hogy szavam ne felejtsem – tudtam írni-olvasni, s munkát kaptam a szervezőbizottságnál, s a főtéri Salamon-féle házban nekifogtunk a feladatoknak... Uram, bocsásd meg bűneinket!

Végre eljött az idő, hogy mü diktáltunk, a nép. A dölyfös nagygazdák ideje lejárt, a kizsákmányolást meg kellett állítani. Reggeltől estig listákot írtam, táblázatokot másoltam; most láttam, hogy a kapzsi kulákok mi fődet elvettek vót a szegén néptől. Osztán a reakciós papoktól egy írógép is került, s azon elég jól gépeltem, nagy hasznomot vette a bizottság.

A faluba nem vót mér maradnom, mindenki ment, s én is, munkát kaptam a városban. Nehéz vót a sok csendes év után a navétázást s a gépek csattogását megszokni a varrodában, de belétörődtem. Azért a szépsége is megvót: életembe először végre a magam ura lettem, biztos állami fizetéssel, s kerültek jó, falusi származású munkatársaim is. Mit csináltunk volna? Együtt éltettük az új világot.

Az ellenállás persze megvót, de az igazság a mi oldalunkon vót, s a szekuritátés munkatársakkal nem mertek ujjat húzni. A fekete duba sofőrje, egy magas, derék barna ember titokba még egy szép bundát s egy nyakláncot is hozott nekem...

Később kijártam a falukba, az embertől emberig felvilágosító munkát végezni, de a maradiak nem akarták megérteni, hogy minden, amit dógozok, egy szebb, közös jövő érdekébe történik.

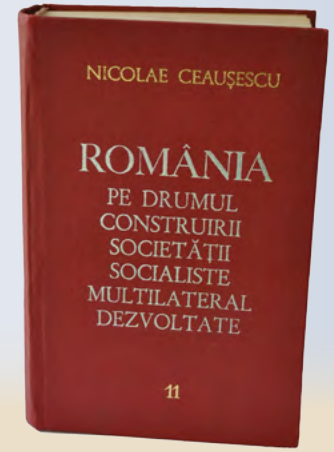

Hát Annuska néni, maga egyedül él odahaza? – kérdezgették az ismerősök. Bajból elég vagyok magamnak én is, gondoltam, de aztán az uramtól örökölt házat eladtam, me vót kérője, s felköltöztem, már a ’70-es évek végin, a szép új blokkba, a városi kényelembe. A párt gondoskodott rólam: nem kellett tüzelőért, vízért dideregni; olajat, cukrot, kenyeret, makarónit kaptam tiketre, amennyi járt a rációra – s hallgattam, s dógoztam az épülő hazáért.

Életembe egyszer hibáztam, s azért erőssen megbűnhődtem. Lehetett volna boldogabb életet élni, de réjám, s még biztos, hogy sok száz vagy ezer fehérnépre ezt rótta a Fennvaló, vagy ahogy mostanába mondják, a Sors. Most már nyugdíjas vagyok. Hallgatom a rádiót, nézem a tévét; né, épp most mondják, hogy nagy cirkusz van Temesváron s Bukarestbe – úgy látszik, van, akinek ez az élet se tetszik –, de én már csak nyugalomra vágyok.

De ha tehetném,
az egészet elölről kezdeném...

Anna